

اصول و فنون منازل مردم در سلامت

مؤلف:

دکتر بهزاد دهنری

متخصص پزشکی اجتماعی

عضو هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی تهران

مؤسسه ملی تحقیقات سلامت، دپارتمان مؤلفه‌های اجتماعی سلامت

ویراستار:

دکتر کامل شادپور

و با همکاری:

فاطمه حاج‌نقی زاده، کارشناس ارشد رفاه اجتماعی

تابستان ۱۳۹۱

فهرست عناوین

بخش اول : اصول و مبانی مشارکت مردم در سلامت

- ۱۳
- ۱۴ • تعریف، تشریح و ضرورت مشارکت مردم
- ۲۱ • باورهای نگران کننده در زمینه مشارکت مردم
- ۲۴ • تر واهبرد مشارکت مردم، عموم مردم چه کسانی هستند؟
- ۲۵ • شروط موفقیت مشارکت مردم
- ۲۷ • موانع مشارکت مردم و بسترهای لازم
- ۳۲ • نردبان مشارکت مردم و نحوه گام آن
- ۳۴ • مشارکت مردم و مراکز ارائه خدمات سلامت
- ۳۵ • مؤثر بودن مشارکت مردم با چه شاخص هایی قابل سنجش است؟
- ۴۱ • خلاصه بخش اول

بخش دوم : فنون مشارکت مردم در سلامت

- ۴۶ • بگویی مفهومی مشارکت مردم
- ۴۷ • مرحله (۱) مشارکت مردم برای رفع کدام نیاز است؟
- ۵۰ • مرحله (۲) مشارکت شوندگان چه کسانی هستند؟
- ۵۳ • مرحله (۳) تحلیل بستر مشارکت
- ۵۴ • مرحله (۴) تعیین راهبرد مشارکت
- ۵۶ • روش ها و ابزارهای مشارکت
- ۵۹ • برنامه عملیاتی
- ۶۱ • اجرا
- ۶۱ • ارزشیابی و نهادینه کردن برنامه
- ۶۸ • خلاصه بخش دوم

بخش سوم : ضروری بر تجربیات مشارکت مردم در ایران

- ۷۱
- ۷۲ • مشارکت مردم در اسناد بالادستی

۷۴	• تجربه رابطین بهداشتی جمهوری اسلامی ایران
۷۸	• طرح بسیج بهسازی محیط روستاها
۸۰	• تجربه بهروز و خانه‌های بهداشت
۸۳	• تجربه سازمان بهزیستی کشور در برنامه پیش‌گیری از اعتیاد در محل کار، مدارس و محلات
۸۵	• تجربیات شهرداری تهران در مشارکت مردم
۹۲	• مرکز پژوهش‌های سلامت مبتنی بر مشارکت جامعه
۹۵	• سازمان‌های مردم‌نهاد ایران
۹۸	• مؤسسه همپایان غیردولتی ایران (غذا)
۱۰۰	• سایر تجربیات مشارکت مردم در کشور
۱۰۲	• خانه مشارکت مردم در سلامت: تجربه استان قزوین
۱۰۵	• تحلیلی بر راهبرد مشارکت مردم در سلامت در کشور
۱۰۶	• اهداف راهبردی و مداخلات کلان در نقشه تحول نظام سلامت
۱۰۸	• مداخلات اساسی برای دستیابی به اهداف راهبردی مشارکت مردم و سواد سلامت در افق ۱۴۰۴
۱۱۳	• خلاصه بخش سوم
۱۱۶	منابع
۱۲۰	منابعی برای مطالعه بیشتر
۱۲۳	پیوست ۱) فرم یکپارچه برنامه‌ریزی مشارکت مردم در سلامت
۱۲۴	پیوست ۲) تمرین
۱۲۶	نظرخواهی از خوانندگان
۱۲۷	واژه‌یاب
	خلاصه انگلیسی

مقدمه

امروزه نمی‌توان نقش مردم در توسعه جوامع را انکار کرد، این موضوع در حوزه سلامت هم صدق می‌کند. اگر انسان سالم محور توسعه پایدار باشد، پذیرفتن این حقیقت که انسان باید در ارتقای سلامت خود سهم داشته باشد، دور از ذهن نخواهد بود.

مسئله نظری مشارکت مردم و جامعه قدمتی بیش از صد سال دارد اما در هیچ دوره‌ای به اندازه سه دهه اخیر مشارکت مردم مورد توجه سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان کشورهای مختلف نبوده است؛ می‌توان ادعا کرد که یکی از مهارت‌ها و صلاحیت‌های ضروری هر مدیر و کارشناس ارشد نظام سلامت کار با مردم است.

اگر بخواهیم در شاخص‌های سلامت مردم تغییری ایجاد کنیم و این تغییر پایدار باشد لازم است نقش مردم را در این تغییرات پررنگ کنیم. مروری بر دستاوردهای بهداشتی کشور در سه دهه گذشته نشان می‌دهد که شاخص‌های بهداشت مادر و کودک در بستر شبکه بهداشتی و درمانی که مبتنی بر مشارکت بهورزان بوده است بهبود یافت. اگر این موفقیت را در کنار دیگر تجربیات مشارکت مردم قرار دهیم این امیدواری برای کارگزاران بخش سلامت ایجاد می‌شود که می‌توانند با برنامه‌ای مدون در زمینه ارتقای وضعیت مشارکت مردم جهشی در ارتقای عادلانه شاخص‌های سلامت ایجاد کنند. هر چند که در برخی از حوزه‌ها مشارکت مردم با دشواری‌هایی روبرو است، اما تمرین مشارکت، حس تعلق و هویت اجتماعی را افزایش می‌دهد و در طول زمان به پیشرفت و تعالی کشور کمک خواهد نمود.

کتاب اصول و فنون مشارکت مردم در نظام سلامت راهنمایی است برای مدیران، کارشناسان ارشد و کلیه فعالان حوزه سلامت جامعه از سازمان‌های مردم‌نهاد تا

نمایندگان مجلس شورای اسلامی و شوراهای اسلامی شهر و روستا. هدف از نگارش این راهنما عبارتست از:

۱. آشنایی مخاطبان با اصول و مبانی مشارکت مردم
۲. مهارت یافتن مخاطبان برای طراحی و اجرای برنامه مشارکت مردم مشروط به کاربست ابزار معرفی شده در این کتاب
۳. آشنایی مخاطبان با برخی از تجربیات مشارکت مردم در عرصه سلامت و همچنین برنامه ملی توانمندسازی و ارتقای مشارکت مردم

کتاب حاوی سه بخش است.

۱. اصول و مبانی مشارکت مردم در سلامت
 ۲. فنون مشارکت مردم در سلامت
 ۳. مروری بر تجربیات کشور و معرفی برنامه تحول نظام سلامت
- در حال حاضر منابع علمی متعدد به زبان لاتین در زمینه مشارکت جامعه وجود دارد. در نگارش بخش اول کتاب این منابع مرور شده و مهمترین نکات آنها انتخاب شده است. در فصل فنون علاوه بر مرور و استفاده از منابع معتبر، از تجربیات مؤلف در کار با محلات شهرداری تهران، تجربه راهاندازی خانه مشارکت مردم استان قزوین و تجربه کار با سازمان‌های مردم نهاد نیز استفاده شده است، در بخش پیوست کتاب کاربرگی برای برنامه‌ریزی، اجرا و ارزشیابی برنامه‌های مشارکت مردم پیشنهاد شده است که می‌توان آن را در عمل به کار گرفت. الگوی مفهومی ترسیم شده در پشت جلد کتاب خواننده را در فهم بخش دوم یاری می‌دهد.

بخش سوم مروری بر تجربیات مشارکت مردم است که ادعای کامل بودن آن در میان نیست چراکه به طور قطع موارد بیشتری از اقدامات و ابتکارات در دیگر بخش‌های

توسعه از جمله کشاورزی، صنعت، محیط زیست، اقتصاد و... وجود دارد که فرصت جمع‌آوری اطلاعات آن برای مؤلف وجود نداشت و می‌توان به عنوان تحقیقی جداگانه به آن پرداخت، اما همین موارد نیز این امیدواری را در خواننده ایجاد می‌کند که موضوع مشارکت مردم در اقصی نقاط کشور و بخش‌های مختلف توسعه آزمایش شده و دستاوردهای مهمی نیز داشته است.

در پایان کتاب منابعی برای مطالعه بیشتر معرفی شده است، که مرور آنها دانش و نگرش خواننده را در اجرای برنامه‌های مشارکت مردم افزایش می‌دهد.

اگر هدف پی بردن به پیام اصلی کتاب در کوتاهترین زمان باشد، مطالعه خلاصه‌های آخر هر بخش برای افراد پرسشگر توصیه می‌شود.

در پایان بر خود واجب می‌دانم از استاد خیرم دکترا کامل شادپور، دکتر حسین ملک افضلی، دکتر سید علیرضا مرندی، دکتر سید رضا مجید زاده، دکتر آرش رشیدیان و آقای مهندس نصرالهی (رییس خانه مشارکت مردم در استان قزوین) که بنده را برای تدوین این راهنما تشویق نمودند تشکر و قدردانی کنم و همچنین سرکار خانم دکتر رجیبی معاون پژوهشی مرکز پژوهش‌های مبتنی بر مشارکت مردم، دکتر استاد تقی زاده (مدیرکل سابق اداره سلامت شهرداری تهران)، دکتر مهدی گل‌کسانی (مدیرکل اداره سلامت شهرداری تهران) و سرکار خانم اولیا (کارشناس سازمان بهزیستی کشور) برای جمع‌آوری تجربیات فصل سوم، سرکار خانم افسانه عباسی برای ویرایش ترجمه لاتین و سرکار خانم‌ها مرضیه خوتانی و فاطمه خلیل ارجمندی که در صفحه آرایی و طراحی جلد این کتاب همراهی کردند تشکر و قدردانی نمایم.

با این که در نگارش این مجموعه از منابع علمی جدید، تجربیات داخل کشور و همچنین تجربیات محدود نویسنده استفاده شده است، جای نقد خوانندگان برای ارتقای

آن همواره احساس می‌شود و امیدوارم با ارسال نظرات سازنده خود در چارچوب پایانی
کتاب به bdamari@tums.ac.ir در تکمیل این مجموعه مشارکت نمایید.

مؤلف

تهران - پائیز ۱۳۹۱

www.ketab.ir